

УДК 159.923

Л.М. Новик, ст. викладач

Чернігівський державний інститут економіки і управління, м. Чернігів, Україна

ЗДАТНІСТЬ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТРЕБ У САМОРОЗВИТКУ ЯК УМОВА САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Аналізується здатність особистості до реалізації потреб у саморозвитку як умова самовизначення особистості юнацького віку. Розглядається здатність особистості до реалізації потреб в аспекті усвідомлення нею потреби в саморозвитку, самопізнанні та самовдосконаленні, які виступають необхідною умовою самовизначення особистості.

Ключові слова: потреби, саморозвиток, самопізнання, самовдосконалення, самовизначення особистості.

Анализируется способность личности к реализации потребностей в саморазвитии как условие самоопределения личности юношеского возраста. Рассматривается способность личности к реализации потребностей в аспекте осознания ею потребности в саморазвитии, самопознании и самоусовершенствовании, которые являются необходимым условием самоопределения личности.

Ключевые слова: потребности, саморазвитие, самопознание, самоусовершенствование, самоопределение личности.

The ability of the individual to address the needs for self-development, as a condition of self-determination of adolescence is analyzed. An individual's ability to implement requirements is considered in terms of an awareness of its needs for self-development, self-cognition and self-improvement, which is a necessary condition for self-determination.

Key words: needs, self-development, self-cognition, self-improvement, self-determination of the personality.

Постановка проблеми. Здатність до реалізації потреб у саморозвитку притаманна лише людині як суб'єкту власного розвитку, саморозвитку. Людина – діяч, творець, режисер, автор власної життєдіяльності, який здатний повною мірою реалізувати свої внутрішні потенційні можливості в практичній діяльності. Продуктивна самореалізація можлива лише через самовизначення, самопізнання. Стимулювання саморозвитку особистості висвітлено в Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Освіта повинна створювати умови, які б сприяли розвитку, саморозвитку особистості. Проте лише сама людина здатна реалізувати свої внутрішні потенціальні можливості, використати їх повною мірою. Тому ми поділяємо думку О. Мерзлякової про те, що дійсно загострився інтерес науковців до суб'єктних характеристик особистості [1]. Сучасне суспільство вимагає від молодих людей усвідомлених переконань, норм, стійких принципів, тобто бути підготовленими до прийняття рішень, самостійних дій у різних ситуаціях [3]. Усе це неможливо, якщо людина не здатна до реалізації потреб саморозвитку через самовизначення.

Аналіз досліджень і публікацій. Науковці частіше звертають увагу до вивчення детермінант розвитку, саморозвитку особистості, особливо в підлітково-юнацькому віці (І. Кон, М. Лісіна, О. Мудрик, О. Мерзлякова, Г. Меднікова, А. Реан, С. Рубінштейн, В. Петровський, К. Поліванова, В. Столін, Т. Титаренко, Г. Цукерман та ін.). Вивченню суб'єктних характеристик особистості присвячені праці таких учених, як: О. Асмолова, Л. Божович, О. Бондаренко, А. Деркача, О. Завгородньої, З. Карпенко, Е. Сайко, О. Сергієнка, В. Слободчикова, В. Татенка, Т. Титаренко, О. Старовойтенка, І. Якиманської та ін. Соціально-психологічні (І. Кон, А. Петровський, Д. Фельдштейн, В. Ядов та ін.) та психолого-педагогічні (М. Алексєєв, Г. Балл, Л. Божович, М. Боришевський, В. Давидов, І. Дубровіна, Б. Круглов, О. Мудрик, В. Семіченко, Н. Чепелева та ін.) аспекти особистісного самовизначення дозволяють розглядати особистісне самовизначення як основне новоутворення особистості юнацького віку, яке визначає різні види самовизначення юнаків [3].

Мета статті – передбачає теоретичний та емпіричний аналіз здатності до реалізації потреб у саморозвитку як умови самовизначення особистості юнацького віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Юнак – це вже особистість як суб’єкт суспільних відносин, що активно будує образ світу, спрямований у майбутнє. Завдяки віковим новоутворенням відкривається можливість обирати життєвий шлях і нести відповідальність за цей вибір. Отже, розвиток особистості має вигляд саморуху, викликаного суперечностями, які виникають у діяльності індивіда і зумовлюють його переходити на більш високий рівень життя – рівень особистості» [2, с. 155]. Тобто людина завжди має тенденцію до пошуку нового, невідомого, відкриваючи при цьому по-новому себе і світ. Усвідомлення людиною потреби в саморозвитку та її реалізації через самопізнання, самовдосконалення є необхідною умовою самовизначення особистості. Самовизначення особистості – це смислотворення, чітке усвідомлення мети свого життя, мотивів своєї діяльності. Визначення свого місця у власному житті та суспільстві виражається в активному ставленні людини до себе та оточення. Саме про підвищення рівня активності, самостійності старшокласників у навчально-виховному процесі наголошують такі науковці, як: Л.В. Долинська, С.Д. Максименко, Т.І. Шамова та ін. [3].

Наше емпіричне дослідження передбачає аналіз здатності юнаків до реалізації потреб саморозвитку як умови самовизначення особистості юнацького віку. Дослідження було проведено зі студентами I-III курсів спеціальностей «Соціальна робота» (СР) та «Бухгалтерській облік» (БО) Чернігівського державного інституту економіки і управління та Чернігівського національного університету імені Т.Г. Шевченка. Загальна вибірка складала 200 респондентів (100 осіб I курсу – по 50 від кожної спеціальності і 100 осіб III курсу – по 50 від кожної спеціальності) з них: 106 дівчат і 94 хлопця. Для дослідження *здатності до реалізації потреб у саморозвитку* ми використали тест «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку». Спочатку дослідження було проведено зі студентами спеціальності «Соціальна робота» (СР) I курс (50 чоловік) та зі студентами спеціальності «Бухгалтерській облік» (БО) I курс (50 чоловік). У результаті проведеного дослідження були отримані показники, які представлені в табл. 1 та табл. 2.

Таблиця 1

*Групувальна таблиця оцінювання реалізації потреб у саморозвитку
(група опитаних СР, I курс)*

№ інтервалу	Межі інтервалу	Характеристика інтервалу	Частота, %
1	0-15;15-35	Зупинка саморозвитку	0-0
2	36-54	Відсутність усталеної системи саморозвитку	46-92
3	54 і більше	Активна реалізація потреб у саморозвитку	4-8
Всього			50

Таблиця 2

*Групувальна таблиця оцінювання реалізації потреб у саморозвитку
(група опитаних БО, I курс)*

№ інтервалу	Межі інтервалу	Характеристика інтервалу	Частота, %
1	0-15;15-35	Зупинка саморозвитку	2-4
2	36-54	Відсутність усталеної системи саморозвитку	46-92
3	54- і більше	Активна реалізація потреб у саморозвитку	2-4
Всього			50

Як бачимо, більшість юнаків не готові до активної реалізації потреб у саморозвитку, мають низький рівень внутрішньої організації та структурованості. На нашу думку настав кризовий період у розвитку особистості юнаків. З одного боку, суспільство очікує від них активної реалізації потреб у саморозвитку, а з іншого боку, юнаки не готові до цього. У більшості юнаків (92 %) немає усталеної системи саморозвитку, що свідчить про настання періоду «рольового мораторію», коли немає чіткого визначення, ідентифікації з певними соціальними ролями, хоча юнак і «приміряє» різні дорослі ролі. Низькі показники свідчать про небажання юнаків бути активними, самостійними, відповідальними.

Потім емпіричне дослідження здібності реалізації потреб у саморозвитку було проведене зі студентами I курсу «Соціальна робота» (СР) – 50 чоловік та III курсу «Соціальна робота» (СР) – 50 чоловік. Показники емпіричного дослідження представлені в табл. 3.

Таблиця 3

*Групувальна таблиця оцінювання реалізації потреб у саморозвитку
(група опитаних СР, III курс, СР, I курс)*

№ інтервалу	Межі інтервалу	Характеристика інтервалу	Частота, %	
			СР-3	СР-1
1	0-15; 15-35	Зупинка саморозвитку	0 - 0	0-0
2	36-54	Відсутність усталеної системи саморозвитку	18-36	46-92
3	54 і більше	Активна реалізація потреб у саморозвитку	32-64	4-8
Всього			50	50

Структура оцінювання рівня реалізації потреб у саморозвитку опитаних респондентів представлена в діаграмах (рис. 1; 2).

Рис. 1. Структура оцінювання рівня реалізації потреб у саморозвитку опитуваних спеціальності «Соціальна робота»

Рис. 2. Структура оцінювання рівня реалізації потреб у саморозвитку опитуваних спеціальності «Соціальна робота»

Отже, показники, які ми отримали в результаті емпіричного дослідження здібності реалізації потреб у саморозвитку, дещо відрізняються у студентів I та III курсів спеціальності «Соціальна робота» (СР). Відсутність усталеної системи саморозвитку у студентів III курсу СР становить 36 % і цей показник значно нижчий, ніж у студентів СР I курсу (92 %). На нашу думку це пов'язано із завершенням кризи юнацького віку у більшості студентів, прийняттям соціальних ролей та процесом становлення людини як суб'єкта власного розвитку. А зростання показника активної реалізації потреб у саморозвитку вказує на суб'єктну активність юнаків, які чітко усвідомлюють свої соціальні ролі та наполегливо йдуть до досягнення своєї мети.

Емпіричне дослідження серед студентів I курсу спеціальності «Бухгалтерській облік» (БО) та студентів III курсу спеціальності «Бухгалтерській облік» (БО) дало можливість виявити такі показники, які представлені в табл. 4.

Таблиця 4

Зведена групувальна таблиця оцінювання реалізації потреб у саморозвитку (група опитаних БО-III, БО-I)

№ інтервалу	Межі інтервалу	Характеристика інтервалу	Частота, %	
			БО-III	БО-I
1	0-15; 15-35	Зупинка саморозвитку	0-0	2-4
2	36-54	Відсутність усталеної системи саморозвитку	15-30	46-92
3	54 і більше	Активна реалізація потреб у саморозвитку	38-76	2-4
Всього			50	50

Як видно з табл. 4, суттєва різниця між показниками відсутності усталеної системи саморозвитку у студентів I та III курсів (БО). Значно більше студентів III курсу (БО) схильні до активної реалізації потреб у саморозвитку. Це свідчить про те, що більшість студентів (76 %) III курсу (БО) проявляють суб'єктну активність, мають високий рівень самосвідомості, готові самостійно діяти та приймати рішення, тобто у цих студентів успішно проходить процес самовизначення.

Висновки та перспективи. Провівши теоретико-емпіричний аналіз здатності до реалізації потреб у саморозвитку як умови самовизначення юнаків, ми можемо зро-

бити висновок, що здатність реалізації потреб у саморозвитку визначає процес самовизначення через суб'єктну активність, самовдосконалення, розвиток самостійності, відповідальності. Результати, які ми отримали, свідчать про те, що юнаки потребують цілеспрямованої системної роботи щодо розвитку цих психологічних чинників. Тому подальше наше дослідження передбачає аналіз психологічних чинників, які впливають на процес самовизначення особистості юнацького віку.

Список використаних джерел

1. Мерзлякова О. Л. Психологічні чинники саморозвитку старшокласників у процесі навчання : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / О. Л. Мерзлякова ; Університет менеджменту освіти. – К., 2010. – 20 с.
2. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / П. А. М'ясоїд. – К. : Вища школа, 2000. – 479 с.
3. Пасічник Р. Ф. Психологічні особливості особистісного самовизначення старшокласників : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Р. Ф. Пасічник ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 1999. – 10 с.

УДК 316.6

Ю.В. Літошенко, викладач

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті висвітлено поняття самоактуалізації, її основні компоненти, описано головні рівні самоідентифікації, види та етапи самовизначення особистості.

Ключові слова: самоідентифікація, рівні самоідентифікації, життєвий шлях, самовизначення, самодетермінація.

В статье рассмотрено понятие самоактуализации, ее основные компоненты, описаны главные уровни самоидентификации, виды и этапы самоопределения личности.

Ключевые слова: самоидентификация, уровни самоидентификации, жизненный путь, самоопределение, самодетерминация.

The article deals with the concept of self-actualization, its main components, the main level of identification, types and stages of self-identity.

Key words: identity, levels of identity, way of life, self-determination, the self.

Постановка проблеми. Поняття самоідентифікації особистості було та залишається головним аспектом вивчення багатьох філософських, культурологічних, соціологічних та психологічних шкіл. Самоідентифікація дуже тісно пов'язана зі світоглядом, соціальними стереотипами, поведінкою особистості в соціумі та напрямками її саморозвитку. Вона розглядається через призму індивідуального життєвого шляху, досвіду особистості.

Основою самоідентифікації є визначення особистістю мети та цілей свого існування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми самоідентифікації особистості достатньо широко висвітлені в працях таких відомих психологів, як Е. Гідденс, Г. Зіммель, А. Маслоу, С. Московічі, Г. Тажфель, З. Фрейд, І.С. Кон, Е. Фромм, М. Шеріф, Е. Еріксон, Г.С. Костюк, М. Щербаков, Т. Козлова та ін.

Постановка завдання. Мета дослідження – з'ясувати поняття самоідентифікації у психології, проаналізувати різні підходи до питання самоідентифікації, з'ясувати залежність різних видів самоідентифікації від життєвої мети особистості.

Виклад основного матеріалу. У зарубіжних концепціях і теоріях особистості самоідентифікацію розглядають у контексті вивчення життєвого шляху людини.